

ERFGOED BRUSSEL

Speciaal nummer
Open Monumentendagen
September 2018 | Nr028

Dossier **HET ERFGOED, DAT ZIJN WIJ!**

GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

INTERVIEW MET LÉO BAETEN, VALKENIER IN OPLEIDING

ISABELLE LEROY

COÖRDINATRICE CEL IMMATERIEEL ERFGOED, DIRECTIE MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

De leerling en de meester-valkenier, Leo Baeten en Patrick Morel. De beste manier om zich de kunst van de valkenjacht eigen te maken is in de leer te gaan bij een ervaren valkenier die de leerling alle kneepjes van de valkenafrichting bijbrengt (foto L. Baeten).

De kunst van de valkerij staat sinds 2016 op de Representatieve Lijst van het Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid. Deze internationale kandidatuur, geïnitieerd door de Verenigde Arabische Emiraten, is het resultaat van langdurig overleg tussen verschillende landen waar deze voorvaderlijke praktijk nog bestaat en brengt België, de Arabische Republiek Syrië, Duitsland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Kazachstan, Marokko, Mongolië, Oostenrijk, Pakistan, Portugal, Qatar, de Republiek Korea, Saoedi-Arabië, Spanje, de Tsjechische Republiek en de Verenigde Arabische Emiraten samen rond

een grootschalig conserveringsproject. Hoewel de jacht op het Brussels grondgebied verboden is, heeft de *International Association for Falconry and Conservation of Birds of Prey* (IAF), die valkeniers over de hele wereld vertegenwoordigt, haar hoofdkantoor in Brussel¹. Die vereniging is in België, samen met de historische vereniging *Club Marie de Bourgogne*, een van de belangrijkste spelers in de valkerij en de kennis ervan. We gingen praten met een gedreven jonge valkenier, Léo Baeten, 17 jaar oud, die ermee instemde te getuigen over zijn ervaring met deze levende traditie, die weinig bekend is bij het grote publiek.

Hoe heb je de valkerij ontdekt en hoe werd je erin ingewijd?

Ik heb de valkerij drie jaar geleden ontdekt tijdens een jachtdag georganiseerd door de *Club Marie de Bourgogne*, waar ik kennismaakte met de heer Patrick Morel. Hij is een bekende valkenier die in Brabant werkt en die aanvaard heeft om mij, gezien mijn interesse, de kennis en praktijk van de valkerij bij te brengen. De beste manier om in België in de valkerij te starten is door een ervaren valkenier te volgen, die zijn leerling de nodige handelingen voor het africhten (dressuur) wil bijbrengen, evenals de kennis van de psychologie, de mogelijkheden, de verzorging van de vogels, enz. Daarnaast is er een opleidingscentrum in het Vlaams gewest, Syntra, dat professionele valkerijopleidingen verstrekt.

De valkerij is het meest bekend bij het grote publiek van Brussel via demonstraties, ter gelegenheid van de Ommegang, gravures of wandtapijten. Vroeger werd deze jachtmethode geassocieerd met de privileges van de adel. Wie zijn vandaag de valkeniers in België? Hebben jongeren interesse voor de valkerij?

De valkeniers van vandaag komen uit alle lagen van de samenleving. Ze zijn in wezen natuurliefhebbers en liefhebbers van roofvogels en van een natuurlijke jachtmethode. Zij zijn actief betrokken bij studies naar roofvogels en bij de bescherming

van bepaalde soorten, waaronder de herintroductie van de slechtvalk in Duitsland en de Verenigde Staten. Alle valken die momenteel in België nestelen, zijn immers afkomstig van valken die door valkeniers in Duitsland zijn gekweekt en heringevoerd. De valkenjacht is een echte rage onder jonge mensen die opnieuw contact met de natuur willen, maar omdat het een jachtmethode is die veel tijd en middelen kost, ligt ze helaas niet binnen het bereik van veel jonge jagers. Bovendien is in Wallonië een jachtvergunning verplicht. Deze vergunning kan je enkel verkrijgen vanaf de leeftijd van 18 jaar.

Is de valkerij eerder een jachtmethode of een sport? Aan welke beperkingen is ze onderhevig?

De valkerij is een volwaardige jachtmethode, waarschijnlijk de meest milieuvriendelijke die er is, waarbij een roofdier zijn prooi jaagt zoals het dat in de natuur zou doen. De valkerij wordt gedefinieerd als de kunst om wild te vangen in zijn natuurlijke omgeving met behulp van een afgerichte roofvogel. Er bestaan geen valkerijwedstrijden. In sommige landen worden wedstrijden georganiseerd waarbij de vogels een op afstand bestuurd vliegtuig volgen en hun snelheid gemeten wordt, maar dat kan niet gelijkgesteld worden met valkenjacht.

De valkerij kan niet overal met een-der welke vogel beoefend worden. Voor grote open ruimten, waar patrijzen en fazanten aanwezig zijn, geniet de jacht met valken de voorkeur. Op meer gesloten plaatsen, waar het aanwezige wild bestaat uit konijnen en fazanten, zal men eerder een havik of een buizerd inzetten. Elk type vogel heeft zijn omgeving waarin hij kan jagen. Zo wordt de lage vlucht beoefend in beboste of half beboste gebieden, terwijl de hoge vlucht beoefend wordt in open

vlaktes. De valkerij wordt niet beoefend in stedelijke gebieden; het zou zeker geen goed idee zijn om een vogel te laten vliegen in het midden van de stad, waar het risico op ongevallen hoog is (een vogel die door een auto geraakt wordt of tegen een raam vliegt).

Wat zijn de kwaliteiten van een goede valkenier?

De grootste kwaliteit van een valkenier is zijn liefde voor de natuur. Je moet in de eerste plaats van roofvogels houden en vooral proberen ze zo goed mogelijk te begrijpen. Een beginnende valkenier zal veel leren van een mentor, maar ook door roofvogels te observeren in de natuur. Daarna zou ik zeggen dat geduld, doorzettingsvermogen en een goede dosis kennis nodig zijn. De relatie met een vogel is heel anders dan bijvoorbeeld met een hond, die getraind kan worden volgens het principe van beloning en berisping, terwijl we in de valkerij nooit een vogel straffen. De gehechtheid van een jachtvogel aan zijn valkenier is anders dan de relatie die een hond heeft met zijn eigenaar. De vogel houdt strikt genomen niet van je. De enige reden waarom hij bij de valkenier blijft, is dat hij deze laatste vertrouwt en de valkenier hem veiligheid kan bieden.

Heb je voor de valkerij speciale uitrusting nodig?

De valkenier heeft materiaal en benodigdheden nodig, zowel om de vogel te beschermen als voor zijn eigen bescherming. Tot deze behoren de handschoenen, waarop de vogel wordt geplaatst als hij op de vuist van de valkenier staat. Daarnaast zijn er ook nog de schoenriemen (de lederen of nylon riempjes die aan de poten van de vogel worden bevestigd), de draal, de langvetter, de bellen. De huid ontleent de roofvogel het zicht en belet dat hij stress ervaart, zodat je hem overal

De Belgische valkeniersvereniging Club Marie de Bourgogne verenigt een zestigtal valkeniers uit België. Ze werd opgericht in 1967 en is de enige nationale vereniging van valkeniers in België. Ze is de band van de valkeniers met de officiële instanties en vertegenwoordigt hen in organen zoals de *Conseil de la Ruralité* (vroeger de Hoge Jachtraad of de Hoge Raad voor Natuurbehoud). De leden vliegen met lagevluchtvogels (havik, Europese sperwer, woestijnbuizerd, roodstaartbuizerd of koningsarend) of valken (slechtvalk of gierval). Dankzij de inzet van de *Club Marie de Bourgogne* werd de valkerij door de *Fédération Wallonie-Bruxelles* en ook door de Vlaamse Gemeenschap gerangschikt als een meesterwerk van het immaterieel erfgoed.

(<http://users.belgacom.net/Mariae-Burgundiae/>)

mee naar toe kan nemen zonder hem bang te maken. Telemetrie is ook heel belangrijk, want daarmee kan je een weggevlagen vogel waarop eerder een zendertje is geplaatst met behulp van een ontvanger terugvinden. Slechts weinig valkeniers maken al hun materiaal zelf. Sommigen zijn gespecialiseerd in de productie van huiven, anderen maken bijvoorbeeld liever handschoenen of bellen. Ik ben eerder geïnteresseerd in huiven, die perfect moeten zijn om goed op de kop van de vogel te passen zonder hem te hinderen of te verwonden.

Er is steeds meer belangstelling voor de presentatie van roofvogels op middeleeuwse feesten en in themaparken. Kan je dat ook valkerij noemen?

Deze presentaties maken weliswaar gebruik van bepaalde valkeniers-

De International Association for Falconry and Conservation of Birds of Prey (IAF) werd opgericht in 1967 en heeft haar hoofdkantoor in Brussel. De IAF verenigt 106 verenigingen en vertegenwoordigt 80 landen. De IAF is de woordvoerder van de valkeniers in alle internationale organisaties (Unesco, Raad van Europa, BERN-verdrag, CITES-verdrag van Washington, Europese richtlijnen, IUCN, FACE, CIC, enz.) en telkens als de valkerij aan de orde is.

(<https://iaf.org/>)

Afb.1

Enkele elementen van de valkeniersuitrusting: a) leiriemen, b) huif, c) draal, d) leren riempjes, e) belletjes (foto P. Morel).

technieken, maar moeten van de valkerij worden onderscheiden. Het verschil ligt in het feit dat in de valkerij de vogels vrij worden gevlogen om hun dagelijkse jacht na te bootsen, terwijl de vogels die tijdens voorstellingen of shows worden gebruikt, alleen worden getraind om terug te keren naar hun africhter, die aas vasthoudt, en in geval van verlies niet in staat zijn om in hun voedselbehoeften te voorzien door te jagen. In sommige gevallen worden vogels gewoon tentoongesteld voor vermaak.

Waar komen de vogels vandaan die gebruikt worden in de valkerij in België, hoe worden ze gefokt en afgericht?

In België worden alle in de valkerij gebruikte vogels (slechtvalken, haviken, woestijnbuizerds, koningsarenden) in gevangenschap gekweekt. Het is wettelijk verboden om een vogel te houden die niet in gevangenschap is geboren. Er worden verschillende foktechnieken gebruikt: natuurlijke of kunstmatige voortplanting. De vogels kunnen door de ouders of, na kunstmatige insemi-

natie en uitbroeden in een broedmachine, door de fokker worden grootgebracht, alleen of in groep. Elke broedbeurt resulteert in vogels met verschillende kenmerken (familiair, angstig, enz.). Kortom, het africhten van een roofvogel kan worden samengevat als: de vogel aanleren om de valkenier te vertrouwen. Ze leren terug te keren naar de handschoen of de loer (een imitatieprooi), bevestigd aan een lijn. Elke oefening wordt beloond. Dan komt het moment dat de vogel voor het eerst vrijgelaten wordt. De volgende stap is de vogel te laten kennismaken met wild: de vogel wordt in de aanwezigheid van wild gebracht en aangemoedigd zijn prooi na te jagen. Daarna volgt een lang leerproces dat van de vogel een echte atleet zal maken. Ik bezit op dit moment geen roofvogels.

Onze samenleving heeft steeds meer aandacht voor dierenwelzijn. Is de valkerij daarmee verenigbaar? Worden deze bezorgdheden gezien als een bedreiging voor de praktijk?

Valkeniers zijn sinds mensenheugenis pioniers van dierenwelzijn voor

roofvogels, en vele technieken uit de valkerij zijn een bron van inspiratie voor andere disciplines. Dankzij bepaalde accessoires, zoals de huif, kunnen roofvogels volledig vrij van stress en angst leven. De vogels worden dagelijks verzorgd (ze worden bijvoorbeeld dagelijks gewogen). Vogels die in gevangenschap geboren zijn, leven over het algemeen veel langer dan in de natuur. In tegenstelling tot wilde vogels hoeven zij niet te lijden onder territoriumgevechten, het ontbreken van prooi en natuurlijke of menselijke gevaren.

In veel landen, zoals de Verenigde Staten, en in het Midden-Oosten worden in het wild gevangen roofvogels gebruikt, voornamelijk jaarlingen. Het sterftecijfer onder roofvogels in het wild is het eerste jaar zeer hoog (vaak meer dan 50%, soms zelfs 70% voor bepaalde soorten). De wetgeving in die landen staat valkeniers toe om een jonge wilde vogel te vangen, hem één of twee jaar voor de jacht te gebruiken en hem vervolgens vrij te laten wanneer hij geslachtsrijp is geworden, zodat de vogel zich kan voortplanten.

Afb.2

Meer dan 500 jongeren uit 90 verschillende landen namen in 2017 deel aan het festival georganiseerd door het IAF (© IAF).

Geen vogel ouder dan twee jaar mag worden gevangen en gehouden. Valkeniers zijn zich ervan bewust dat deze vogels de natuurlijke voorraad fokdieren vormen en raken ze niet aan.

Om terug te komen op het geval van België: de valkerijvogels worden traditioneel vastgemaakt met materiaal en accessoires die al duizenden jaren hun waarde hebben bewezen, op een sprengel (voor lagevluchtvogels, vaak bosvogels die op takken zitten) of op een blok (voor valken die op vlakke rustplaatsen zitten, zoals rotsen). Roofvogels worden niet in volièrtes gehouden vanwege het risico dat de veren tegen de tralies zouden afbreken. Vogels die worden gebruikt voor de jacht vliegen bijna dagelijks vrij tijdens het jachtseizoen. Zoals ik al eerder zei, is een roofvogel niet als een hond: als een hond uit een tuin wil ontsnappen, kan een hek dat voorkomen. In de lucht kan dit niet en als hij vliegt, is de valk vrij.

Je hebt afgelopen december kunnen deelnemen aan een belangrijk internationaal valkeniers-

festival georganiseerd door de International Association of Falconry and Conservation of Birds of Prey in de Verenigde Arabische Emiraten. Wat zijn je belangrijkste herinneringen van deze ervaring?

Het thema van het IAF-festival in 2017 was jeugd. Meer dan 500 jongeren uit 90 verschillende landen hebben eraan deelgenomen. Het was een schitterend cultureel evenement, zowel omwille van de kennis die we hebben opgedaan over de verschillende landen, als door de mensen die we daar hebben ontmoet. Tijdens dit festival konden we ook onze kennis over de vogels verdiepen en ons materiaal verbeteren. Al die verschillende mensen, afkomstig uit zoveel verschillende landen, met ongelooflijke kennis en technieken. Waarden, ideeën, gebaren, overgedragen van vader op zoon, van generatie op generatie.

Vertaald uit het Frans

DE VALKEN VAN BRUSSEL, OP HET KRUISSPUNT VAN NATUURLIJK EN CULTUREEL ERFGOED

Sinds 2004 nestelen er regelmatig wilde valken in de kerk- en klokkentorens van de hoofdstad. Sinds hun eerste verschijning op de kathedraal van Sint-Michiël en Sint-Goedele worden deze bezoekers van nabij gevolgd door de wetenschappelijke wereld, gecoördineerd door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen. Ze vormen ook het onderwerp van echte mediacampagnes, aangezien er een website aan hen gewijd is die het publiek toelaat om de ontwikkeling van de nesten live te volgen door middel van niet-invasieve camera's. Zo werd vanaf april een nest met vijf eieren vanop de kathedraal gevolgd.

Bijna 12 paren slechtvalken zijn nu geregistreerd in het gewest. Ze leven in de klokkentorens van het gemeentehuis van Sint-Pieters-Woluwe, het gemeentehuis van Sint-Gillis, het gemeentehuis van Schaarbeek en de Sint-Jobkerk in Ukkel, de Sint-Hubertuskerk in Watermaal-Bosvoorde, de Sint-Antoniusterkerk in Etterbeek, de Sint-Guidokerk in Anderlecht, de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Laken, de basiliek van Koekelberg, op de Reyerstoren in Schaarbeek en de IT-toren in de stad Brussel.

<http://www.fauconspourtous.be/>
<http://www.valkenvooriedereen.be/>

NOOT

1. Sinds begin 2018 is het IAF gehuisvest in het Huis van de Valkerij, aan de Vlaamse Steenweg 31 te Brussel. Het publiek kan dit huis op afspraak bezoeken en er vinden diverse evenementen en tentoonstellingen plaats. Contact: blonrock@iaf.org

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Murielle Lesecque, Griet Meyfroots,
Cecilia Paredes en Brigitte Vander
Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COORDINATIE ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE DOSSIER

Stéphane Demeter

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Aurélie Autenne, Kristiaan Borret,
Bruno Campanella, Michel Dechamps,
Ann Degraeve, Stéphane Demeter,
Paula Dumont, Ludo Gobin,
Yves Hanosset, Claudine Houbart,
Pascale Ingelaere, Serge Joris,
Catherine Leclercq, Isabelle Leroy,
Marc Meganck, Cecilia Paredes,
Véronique Van Bunnan,
Hans Vandecandelaere, Brigitte Vander
Bruggen, Manja Vanhaelen, het team
van *visit.brussels*, Thierry Wauters

VERTALING

Gitracom, Eric Tack,
Ubiquis Belgium NV/SA

NALEZING

Augusta Dörr, Koenraad
Raeymaekers, Harry Lelièvre,
Wim Kenis, Tom Verhofstadt
en de leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

IPM printing

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@gob.brussels

BEDANKINGEN

Manon Boetman, Sophie Bouchard,
Philippe Charlier, Alfred de Ville de Goyet,
Jacques de Selliers, Farba Diop,
Marie-Laure Lectef

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directrice-generaal
van Brussel Stedenbouw en Erfgoed/
Gewestelijke Overheidsdienst
Brussel, CCN – Vooruitgangstraat
80, 1035 Brussel.

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Monumenten en
Landschappen – Cel Sensibilisatie
CCN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel
<http://www.erfgoed.brussels>
broh.monumenten@gob.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden zij
verzocht zich kenbaar te maken bij de
Directie Monumenten en Landschappen
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

ACW – Association Campanaire Wallonne
ADSB – Archief van het Departement
Stedenbouw van de Stad Brussel
ARML – KULeuven, Centrale Bibliotheek,
Universiteitsarchief, Fonds R.M. Lemaire
BUP/BSE - Bruxelles Urbanisme et
Patrimoine / Brussel Stedenbouw en Erfgoed
CIBG – Centrum voor Informatica
voor het Brussels Gewest
IAF – Association internationale
de Fauconnerie
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
SAB – Stadsarchief Brussel
SPRB/GOB - Service public régional
de Bruxelles / Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2018/6860/032

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwoud

015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

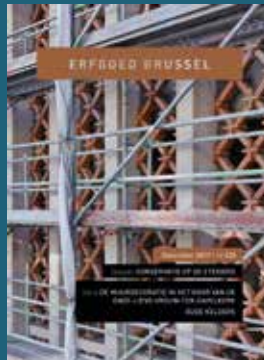
021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

Laatste nummers

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

026-027 - April 2018
Kunstenaarsateliers

2018
EUROPEAN YEAR
OF CULTURAL
HERITAGE
#EuropeForCulture

urban
.brussels

URBAIN BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
STAD BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

10 €

ISBN 978-2-87584-167-4